

BUDE MANŽELSTVÍ SKUTEČNĚ PRO VŠECHNY?

Lidé stejného pohlaví by od poloviny příštího roku měli dostat možnost uzavírat manželství. Předpokládá to ohlášená novela občanského zákoníku, kterou v červnu obdržela Sněmovna. Co vše případná změna přinese?

TEXT: PAVLA KOUČKÁ

Současný právní řád nabízí homosexuálním párům jen registrované partnerství, jež se od manželství v mnohém liší - například neumožňuje partnerům nabývat společné jmění, pozůstalý po svém druhovi automaticky nedědí, nemohou společně adoptovat děti atd. A to není fér. Na tom se shodne veřejnost i politici: práva je třeba narovnat. Určité rozdíly mezi homo- a heterosexuálními páry přece existují, navíc jsou vedle homomenšiny i jiné menšiny. Je otázka, kam až chceme v narovnávání práv zajít a o koho tady vlastně jde.

V následujícím textu se snažím naznačit společenské souvislosti rozšíření institutu manželství a nastolit otázky. Nechci nic prosazovat, jde mi o širší obzor debaty, jež mi přijde příliš emocionálně vyhocená a omezená.

Mužženství a děti

Drobnou, možná až úsměvnou, leč přesto relevantní otázkou je, jak máme dané instituci říkat. Někteří vnímají etymologii slova pocházejícího z praslovanské složeniny výrazu pro muže a ženu, tedy něco jako mužženství - a manželství dvou mužů či žen je prostě tahá za uši. Řešením by

se mohlo zdát narovnat všechna práva, ale název manželství ponechat pro heterosexuální svazky. To však komunita gayů a leseb odmítá, jde i o symbol. Mezi „rovná práva“ zahrnují i právo na název.

Větší otázníky než název instituce však vzbuzuje téma dětí. A to jak vlastních biologických potomků, tak práv k adopcím. Nejprve k adopcím. Stávající podoba zákona, kdy jedinec může adoptovat dítě, avšak registrovaní partneři společně nikoli, je skutečně nemístně diskriminační. Takové právní nastavení je navíc vyloženě škodlivé pro děti žijící v ústavech. Vyrůstát v milující homorodině je jistě lepší než zůstat v ústavu. Nicméně otázka, zda bude homosexuální pár pro děti stejně prospěšný jako pár heterosexuální, je zcela namístě.

Obavy, že by lidé vyrůstající v homorodinách byli častěji homosexuálně orientovaní, se nepotvrdily. Celkově

pak lze říci, že výzkumy srovnávající vývoj dětí v péči homo- a heterorodičů ukazují, že i gayové a lesby jsou schopni vytvořit příznivé prostředí pro vývoj dětí. Myslím, že není důvod homosexuálním párům adopce neumožnit. Osvojení dětí homosexuály je zcela v souladu i s biologickou přirozeností. Jedna ze základních teorií vzniku homosexuality je tzv. kin selection, přibuzenský výběr. Stává se, že se biologičtí rodiče z různých důvodů nemohou o své děti starat, třeba proto, že zahynou. V takovém případě se velmi hodí, když je nablízku například strýček gay, který své děti nemá a sirotků se rád ujme.

V adopční praxi je to tak, že se pro konkrétní dítě hledá nejlepší možná rodina. A zde se domnívám, že když máme k dispozici dva ve všech jiných aspektech stejně vhodné rodičovské páry, z nichž jeden je homo a druhý hetero, z hlediska dítěte je vhodnější přiklonit se k heterorodičům.

Odůvodnění nám poskytne jeden z nejzákladnějších psychologických poznatků, a sice že dítě si ještě v předškolním věku vtiskává vzor ženy na základě matky a vzor muže na základě otce. A také vzor vztahování se ke druhému pohlaví podle toho, jak se chová táta k mámě a máma k tátovi. Ne že by to nebylo možné nakoukat i později a jinde, ale přece jenom, co je doma je doma a raný vzor je raný vzor.

Pokud bychom chtěli s jistotou tvrdit, že mezi rodičovstvím homo- a heteropárů neexistují žádné rozdíly, je třeba podívat se nejen na to, zda jsou jejich děti v pohodě, tedy emočně stabilní, v kolektivech nevyložené, spokojené a zdravé. Je třeba nahlédnout i do druhé a třetí generace. V současné době však nemůžeme dělat závěry ani o stabilitě partnerství dětí vychovaných v homorodinách.

Poručíme větru dešti

S biologickými dětmi je to komplikovanější. Někteří homosexuálové, kteří mají zájem o vstup do manželství, zplodili děti v průběhu svých předchozích heterosexuálních vztahů, jini nepředstírali milostný vztah s hetero-partnerem a na rovinu přiznali, oč jim jde. V určité výhodě jsou lesby oproti gayům, neboť sehnat dárcu spermatu je výrazně snazší než sehnat osobu ochotnou dítě odnést a porodit. Najít ženu, jež se rozhodne pro dítě bez nároku na partnerství, není snadné, ale někdy se to podaří.

Například Šárka (všechna jména s výjimkou mediálně známých jsou v článku změněna), která se ve svých čtyřiceti letech domluvila na početí společného dítěte s kamarádem homosexuálem. Milostný vztah se jí rozpadl, biologické hodiny tikaly a toto jí přišlo jako nejlepší volba. Jiní gayové volí možnost jako třeba Michal a David Vaníčkovi, známí

Obavy, že by lidé vyrůstající v homorodinách byli častěji homosexuálně orientovaní, se nepotvrdily.

jako Dva tátové. Ti si svá dvojčata nechali odnést náhradní matkou v USA, kde je to – v některých státech – oficiálně možné.

U nás se takové případy též dějí, z hlediska práva jde však o šedou zónu. Kliniky reprodukční medicíny nabízejí tzv. náhradní mateřství jako léčbu jinak neplodným párům, české zákony však téma neřeší. Kliniky tak párům nepomáhají ani s vyhledáním náhradní matky, ani s právními náležitostmi. V praxi se to řeší tak, že žena, jež kýženého potomka porodí a je jeho oficiální matkou, se po šestinedělí dítěte vzdá a jeho otec jej vychovává se svým partnerem. Vše je ovšem na domluvě a budoucí tatínci žijí v nejistotě, zda to dopadne.

Mezi poskytnutím domova dítěti, které na světě již je, a plozením vlastních biologických potomků pomocí pronajaté dělohy, je etický rozdíl. První případ můžeme nazvat altruistickým, druhý má mnohem blíže k sobectví a je otázkou, nakolik jej má společnost podporovat. Manželství samozřejmě neznamená automaticky právo na surrogátní matku. Dva muži v manželství však pravděpodobně budou nazíráni jako neplodný pár, který prostě potřebuje vedle ženy, jež dítě odnese a porodí, také dárcyni vajíček. Možná že to není touha po obřadu na každé matrice, ale právě snadnější přístup k biologickým potomkům, co u gayů živí touhu po manželství.

Právo menšiny – je otázkou, zda právo skutečné, či domnělé – zde ovšem stojí proti právům dítěte, jemuž bychom neměli principiálně upřít kojení

a všechny benefity s ním spojené. Jsou samozřejmě matky, které z různých důvodů nemohou kojít, či matky, které se svých dětí vzdají. To však neznamená, že je v pořádku to tak od počátku plánovat. Na rozdíl od rodičů se děti nemohou svých práv domáhat samy, a proto je třeba, abychom na ně jako společnost mysleli.

Alternativou by bylo náhradní matce nařídít službu v domácnosti otce/otců dítěte, kde bude plnit kojící a další povinnosti. Pečovat o dítě bez jakýchkoli práv k němu, a to nejméně rok, čtyřicet dvacet hodin denně, sedm dní v týdnu. Tady už je jasné patrné, jak „práva“ jednoho jdou proti právům jiného.

Společenské posuny a práva dětí

Homosexualita byla v lidských dějinách a společnostech nezřídka trestná či považovaná za nemoc. Trestnost homosexuálního styku mezi dospělými osobami byla v Československu zrušena roku 1961. Od roku 1973 pak již není považována za diagnózu, ale za formu sexuální orientace. Počínaje rokem 2006 mohou čeští gayové a lesby uzavírat registrovaná partnerství. V červenci 2016 umožnil Ústavní soud lidem žijícím v registrovaném partnerství žádat o adopci. Posuny jsou značné, komunita LGBTQ však stále není spokojena.

Touhu po vstupu do manželství u gayů a leseb chápu, zarazí mne však agresivní tón, jímž zastánce tradiční podoby manželství osočují. Slyším slova jako homofobie, diskriminace, argumentační chudost, zbabělost, rigidita, bigotní vidění světa. Oblíbeným se stalo dokonce obviňování z příklonu k Rusku. Například primátor Prahy Zdeněk Hřib se vyjádřil takto: „Máme patřit na Západ. To znamená mít manželství pro všechny. Láska dvou svobodných dospělých lidí totiž nikomu neublíží. Snaha konzervativních poslanců vyčlenit LGBTQ občany ze společnosti ale ano. To je myšlenkové směřování k východním zemím typu Ruska nebo Maďarska.“

Instituci manželství jako svazku muže a ženy (či muže s více ženami, případně ženy s více muži) znají všechny lidské společnosti. Důvodem, proč se vyvinula a udržela, je, že zvyšuje stabilitu svazku, početí vzájemné pouto rodičů, a tím chrání děti, jež se tradičně právě do manželství rodily. I dnes, kdy svobodné matky nejsou opovrhovány a děti z mimomanželských svazků spo-

lečensky stigmatizovány, kdy se běžně vyskytují rodiny neúplné, doplněné, duhové či patchworkové, i dnes zůstává pravdou, že nejlepším prostředím pro vývoj dětí je úplná rodina s oběma biologickými rodiči. Cokoli ostatního je náhražka. Často dostatečná, nejlepší možná a za daných okolností optimální, ale nikoli obecně ideální.

V rodinách homorodičů je vždy alespoň jeden rodič nebiologický. Máma nemůže svému dítěti vyprávět: „Měli jsme se s tátinkem tak moc rádi, až ses nám narodil.“ Dítě se nemůže vnímat jako „z lásky zrozené“. Ne že by se dříve děti nerodily nesezdaným partnerům, nicméně instituce manželství měla chránit a upřednostňovat vztahy, jež byly pro výchovu dětí obecně nevhodnější. Umožněním manželství homosexuálním párům se zřikáme vyšší ochrany vztahů, jež jsou pro plození a výchovu dětí primárně míněny. Jako by ideální prostředí pro výchovu dětí nepotřebovalo vyšší ochranu. Přebíje ji hodnota „práva“ mít společensky všechno jako ostatní, bez ohledu na biologické danosti.

Přece nejsme zvířata!

Manželství pro gaye a lesby je součástí mnohem širšího posunu společnosti. Dříve bylo jasně dáno, kdo je muž a kdo je žena a kdo může mít dítě s kým. Bylo jasné, jak muži a ženy vypadají, jak se chovají, co dělají. Že jen muž a žena spolu mohou plodit děti a také uzavírat svazek tuto funkci chránící.

Desítky let píšeme o krizi mužství. O tom, že chlapeč nevědí, co to znamená být chlap. Chybí přechodové rituály, rodiny se rozpadají, mizí tradičně muž-

ská povolání. K tomu se přidružuje znečištění vod hormonální antikoncepcí a endogenními disruptory, jež útočí právě na testosteron, potažmo mužnost.

Co s tím? Snižovat znečištění znamená omezit se. Předstírat, že se lidstvo z biologického diktátu rozdělení na pohlaví vymanilo, je pohodlnější. S těmi muži ostatně byly stejně vzděly nějaké problémy: testosteron zvyšuje agresivitu, vede mladé k riskování atd. Být chlap dnes není potřeba. Cool je nechat si říkat they namísto he nebo she, případně si svobodně zvolit některé z 50+ nových pohlaví. Manželství pro všechny je součástí širokého společenského posunu: biologické pohlaví nás nesmí v ničem omezovat, to, co máme mezi nohama, nás nesmí diskriminovat, ať už jde o přístup k zaměstnání, nošení sukni, vstup do manželství, či přístup k biologickým potomkům.

Rovní a ještě rovnější

A je tu ještě jedna rovina. Iniciativa prosazující manželství pro gaye a lesby hovoří o „manželství pro všechny“. Myslí však opravdu na všechny, nebo jí jde jen o vlastní homosexuální menšinu? Jsou přece i jiné menšiny, jež by mohly mít o vstup do manželství zá-

jem. A pokud homomanželství projde, nejspíš se též přihlásí o svá práva.

Jaromír žije již čtyři roky s Ditou a Petrou. Vztah mezi ženami není zcela harmonický, obě si však tuto variantu svobodně zvolily, a kdyby byla možnost, společně by se za Jaromíra provdaly. Stávající zákon jim to však neumožňuje, Jaromír si může vzít jen jednu z nich, což by všichni tři považovali za nespravedlivé. Výhody manželství tak nečerpá nikdo, ani v budoucnu narozené Jaromírovy děti, o něž se nyní trojice začala snažit.

Pokud umožníme vstup do manželství homosexuální menšině, neměli bychom povolit manželství i lidem žijícím v polyamorických vztazích? Tito lidé si mohou stejně jako nyní homosexuálové začít stěžovat, že si připadají jako „občané druhé kategorie“, když jim není umožněno vstupovat do manželství s lidmi, jež milují. Cožpak mají být někomu upírána práva jen proto, že miluje více lidí zároveň? Nebo je tato menšina tak malá, že jí práva být upírána mohou, kdežto dostatečně silné menšině nikoli?

Klára s Hankou spolu žijí již dva roky ve spokojeném vztahu. Je jim oběma přes třicet a touží po miminku. Tak též pár gayů Jakub s Filipem. Ženy se s muži seznámily na inzerát, rozumějí si, mají podobné hodnoty, spřátelili se a slovo dalo slovo – pořídí si děti spolu. Těší se, že budou potomky vychovávat ve společné péči. „Upřednostňujeme tuhle možnost před umělým oplodněním,“ svěřila mi Klára. „Přijde nám to tak nějak přirozenější, chceme, aby naše děti znaly své táty, a navíc ušetříme finance i svoje zdraví,“ usmívá se.

Čtveřice se plánuje přestěhovat ideálně do dvou bytů v jednom domě, a kdyby se to nepodařilo, tak alespoň bydlet blízko a tu a tam jet na společný víkend či dovolenou. Jenže jak to uchopit právně? Co když se některý ze stejnopohlavních párů rozpadne, ztratí jeho partner právo vidět dítě či děti, o něž roky pečoval jako o vlastní? To přece není v zájmu nikoho a nejméně ze všeho v zájmu dětí.

Pokud chceme manželství skutečně pro všechny, měli bychom je definovat jako trvalý svazek libovolného počtu osob libovolných pohlaví. Chceme-li být opravdu fér ke gayům a lesbám, měli bychom být fér i k menším menšinám. Nebo ne?

Autorka je psycholožkou a terapeutkou.

Pokud umožníme vstup do manželství homosexuální menšině, neměli bychom povolit manželství i lidem žijícím v polyamorických vztazích?